

ISSN 0235 – 3490

АРХЕОЛОГІЯ

ПУБЛІКАЦІЇ АРХЕОЛОГІЧНИХ

МАТЕРІАЛІВ.

НОВІ ВІДКРИТТЯ

І ЗНАЙДКИ.

СТАТТІ.

РЕЦЕНЗІЇ.

ХРОНІКА.

ПАМ'ЯТЬ

АРХЕОЛОГІЇ.

ДИСКУСІЇ.

АРХЕОЛОГІЯ

ЗА РУБЕЖЕМ.

ОХОРОНА ПАМ'ЯТОК

АРХЕОЛОГІЇ.

•3•1998

Це число журналу присвячується В.В. Хвойці — першому досліднику Пастырського городища та 100-річчю започаткування розкопок на цій пам'ятці. Крім ювілейних, у ньому вміщено статті з різних питань давньої історії та археології від первісності до середньовіччя, публікуються нові знахідки, дискусійні та біографічні матеріали.

Для археологів, істориків, краєзнавців, вчителів історії, студентів історичних факультетів, усіх, хто цікавиться давньою історією України.

Этот номер журнала посвящен В.В. Хвойке — первому исследователю Пастырского городища и 100-летию от начала раскопок на этом памятнике. Кроме юбилейных, в нем помещены статьи по различным вопросам древней истории и археологии от первобытности до средневековья, публикуются новые находки, дискуссионные и биографические материалы.

Для археологов, историков, краеведов, учителей истории, студентов исторических факультетов, всех, кто интересуется древней историей Украины.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

П. П. ТОЛОЧКО (головний редактор),
В. Д. БАРАН, К. П. БУНЯТЯН,
І. С. ВІНОКУР, М. І. ГЛАДКИХ,
В. М. ЗУБАР (відповідальний секретар),
С. Д. КРИЖИЦЬКИЙ (заступник головного редактора),
В. К. МІХЄЄВ, О. П. МОЦЯ,
В. Ю. МУРЗІН, В. В. ОТРОЩЕНКО,
С. В. СМІРНОВ, В. Н. СТАНКО,
Р. В. ТЕРПИЛОВСЬКИЙ, Г. М. ТОЩЕВ,
В. М. ЦИГИЛИК, Є. В. ЧЕРНЕНКО

Адреса редакції:

254655, Київ—210, пр-т Героїв Сталінграда, 12
Телефон 418-91-38

Здано до набору 02.06.98. Підп. до друку 15.10.98. Формат 70×108, 1/16. Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 14,00. Ум. фарбо-відб. 14,16. Обл.-вид. арк. 15,12. Тираж 700 прим. Зам. 122.

Оригінал-макет виготовлено редакційно-видавничим центром ІА НАН України.

Тираж видруковано Спеціалізованою друкарнею наукових журналів при Президії НАН України

252004, Київ—4, вул. Терещенківська, 4

Друкується за постановою редакційної колегії журналу.

Редактор О. В. КРАВЧЕНКО

Художній редактор М. М. ІСВЛЕВ

Комп'ютерна верстка О. М. ПЕТРАШЕНКО

АРХЕОЛОГІЯ

• 3 • 1998

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ
НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Заснований у березні 1989 р.

Видається
щоквартально

Київ

ЗМІСТ

- 3 В. В. Хвойці — першому досліднику та інтерпретаторові Пастирського городища присвячується (до 100-річчя започаткування розкопок)
- 4 ПРИХОДНЮК О. М. Основні підсумки та завдання вивчення Пастирського городища
- 25 НЕДОПАКО Д. П. Технологія обробки заліза на Пастирському городищі
- 31 ЖУРАВЛЬОВ О. П. Свійські та дикі ссавці з Пастирського городища
- 40 ПАШКЕВИЧ Г. О. Палеоботанічні дослідження матеріалів Пастирського городища

Статті

- 52 СМІРНОВ С. В. Походження людства: питання професіоналізму дослідження проблеми в археології палеоліту
- 65 МИХАЙЛОВА Н. Р. Тотемістичний культ оленя. Обряд
- 77 КОНЧА С. В. Проблема прабатьківщини індоевропейців в історіографії

Публікація археологічних матеріалів

- 91 ПЕТРУНЬ В. Ф. Нижньотортонські валунчасті кременеві породи Подністров'я як спеціалізована артефактна сировина передкіфського часу
- 103 МУРЗІН В. Ю., ФІАЛКО О. Є. Зброя з Бердянського кургану
- 113 БИЛКОВА В. П. До проблеми зв'язків і зміни культури населення Нижнього Подніпров'я в античну епоху
-

- 122** ФАРБЕЙ О. М. Поховальний комплекс ранньосередньовічного часу і деякі питання з історії Херсонеса Таврійського в IV—VI ст.

Дискусії

- 130** ВИСОЦЬКИЙ С. О. Декілька зауважень до «Нотаток про давні київські графіті»
- 135** МАЛЬОВАНІЙ О. М. Чи можна знайти гробницю Олександра Македонського?

Пам'ять археології

- 140** ШАРАФУТДІНОВА І. М. Данило Щербаківський (1877—1927)
- 142** МОВША Т. Г. Археологічні сторінки життя Данила Щербаківського

Рецензії

- 145** АБАШИНА Н. С., ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Р. В. СЛОВНИК-ДОВІДНИК З АРХЕОЛОГІЇ.— Київ: Наук. думка, 1996 (редактор, укладач та керівник авторського колективу Н. О. Гаврилюк, науковий редактор Ю. В. Павленко)
- 146** РУСЯЄВА А. С., ЗУБАР В. М. Ju. G. Vinogradov. PONTISCHE STUDIEN. KLEINE SCHRIFTEN ZUR GESCHICHTE UND EPIGRAPHIK DES SCHWARZMEER-RAUMES.— Mainz, 1997.— Verlag Ph. von Zabern.— 703 S., 40 Taf.

Хроніка

- 149** НАЗАРОВ В. В. BORYSTHENIKA (читання на честь 70-річчя В. В. Лапіна)
- 150** Пам'яті Юрія Миколайовича Захарука
- 151** Пам'яті Аскольда Олександровича Щепинського
- 153** Пам'яті Йозефа Поуліка
- 153** Пам'яті Валентини Дмитрівни Рибалової
- 155** Пам'яті Галини Георгіївни Мезенцевої
- 156** Пам'яті Івана Гавриловича Шовкопляса
- 159** Наші автори
- 160** Список скорочень

СОДЕРЖАНИЕ

В. В. Хвойке – первому исследователю и интерпретатору Пастырского городища посвящается (к 100-летию начала раскопок)	3
ПРИХОДНЮК О. М. Основные итоги и задачи изучения Пастырского городища	4
НЕДОПАКО Д. П. Технология обработки железа на Пастырском городище	25
ЖУРАВЛЕВ О. П. Домашние и дикие млекопитающие из древнерусского Пастырского городища	31
ПАШКЕВИЧ Г. А. Палеоботанические исследования материалов Пастырского городища	40
Статьи	
СМИРНОВ С. В. Происхождение человечества: вопросы профессионализма исследований в археологии палеолита	52
МИХАЙЛОВА Н. Р. Тотемистический культ оленя. Обряд	65
КОНЧА С. В. Проблема прародины индоевропейцев в историографии	77
Публикации археологических материалов	
ПЕТРУНЬ В.Ф. Нижнесторгонские валунчатые кремниевые породы Поднепровья как специализированное артефактное сырье предскифского времени	91
МУРЗИН В. Ю., ФИАЛКО Е. Е. Оружие из Бердянского кургана	103
БЫЛКОВА В. П. К проблеме связей и смены культур населения Нижнего Поднепровья в античную эпоху	113
ФАРБЕЙ А. М. Погребальный комплекс раннесредневекового времени и некоторые вопросы истории Херсонеса Таврического в II – VI вв.	122
Дискуссии	
ВЫСОЦКИЙ С. А. Несколько замечаний к «Заметкам о древних киевских граффити»	130
МАЛЕВАНЫЙ А. Н. Можно ли найти гробницу Александра Македонского?	135
Память археологии	
ШАРАФУТДИНОВА И. Н. Даниил Щербаковский (1877 – 1927)	140
МОВША Т. Г. Археологические страницы жизни Даниила Щербаковского	142
Рецензии	
АБАШИНА Н. С., ТЕРПИЛОВСКИЙ Р. В. СЛОВНИК-ДОВІДНИК З АРХЕОЛОГІЇ. – Київ: Наук. Думка, 1996 (редактор, укладач та керівник авторського колективу Н.О.Гаврилук, науковий редактор Ю.В. Павленко)	145
РУСЯЕВА А. С., ЗУБАРЬ В. М. Ju. Vinogradov. PONTISCHE STUDIEN. KLEINE SCHRIFTEN ZUR GESCHICHTE UND EPIGRAPHIKDES SCHWARZMEERRAUMES. – Mainz, 1997. – Verlag Ph.von Zabern. – 703 S., 40 Taf.	146
Хроника	
НАЗАРОВ В. В. BORYSTHENIKA (чтения на честь 70-летия В. В. Лапина)	149
Памяти Юрия Николаевича Захарука	150
Памяти Аскольда Александровича Щепинского	151
Памяти Йозефа Наулика	153
Памяти Валентины Дмитриевны Рыбаловой	153
Памяти Галины Георгиевны Мезенцевой	155
Памяти Ивана Гавриловича Шовкопляса	156
Наши авторы	159
Список сокращений	160